

Копилюк О. І.

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансово-економічної безпеки та банківського бізнесу,
Львівський торговельно-економічний університет, Україна;
e-mail: korylyuk@ukr.net; ORCID ID: 0000-0002-0977-1309.*

Музичка О. М.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансово-економічної безпеки та банківського бізнесу, Львівський
торговельно-економічний університет, Україна;
e-mail: olexmi@gmail.com; ORCID ID: 0000-0003-2625-5741.*

Тимчишин Ю. В.

*кандидат економічних наук, докторант,
ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього
НАН України», Львів, Україна;
e-mail: juliatymchyshyn@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-2285-677X*

БЕЗПЕКООРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ СТРАХУВАННЯ ДЕПОЗИТІВ: ВІТЧИЗНЯНИЙ І СВІТОВИЙ ДОСВІД

Анотація. Розглянуто основні засади функціонування системи страхування депозитів у світовій практиці, її передумови, визначальні характеристики, місце і роль у забезпеченні фінансової безпеки країни. Виокремлено основоположні засади ефективних систем страхування депозитів, які відповідають міжнародному досвіду і охоплюють такі основні елементи, як: 1) функціонування формалізованих з обмеженим покриттям систем страхування депозитів; 2) сукупність інституцій, які забезпечують ефективне функціонування систем страхування депозитів; 3) система страхування вкладів як ланка у забезпеченні фінансової безпеки країни, підкріплена пруденційним регулюванням, наглядом і контролем.

Проаналізовано кількісні параметри страхування депозитів у країнах ЄС і констатовано єдиний підхід до визначення рівня фінансових ресурсів для системи страхування вкладів у розмірі 0,80 % від обсягу застрахованих депозитів, а мінімальне його значення може становити не менше ніж 0,50 % в окремих країнах за узгодженням з ЄС. Окреслено проблемні аспекти формування і використання фінансових ресурсів у вітчизняній системі гарантування вкладів. Обґрунтовано, що важливим елементом функціонування систем гарантування депозитів є не лише механізм формування фінансових ресурсів, а й рівень їх використання, розмір страхового покриття і відшкодування.

Зазначено, що система страхування вкладів в Україні вимагає реформування в напрямі забезпечення фінансової стабільності й наближення до європейських практик. Страхування депозитів у вітчизняній практиці існує в непрямому варіанті і базується на резервуванні залежно від депозитної бази банківських установ і валюти вкладу.

Виявлено основні загрози і небезпеки фінансовій безпеці України у сфері гарантування депозитів, зокрема недостатність сум можливого відшкодування за рахунок коштів ФГВФО до загальної суми вкладів, скорочення загальної кількості вкладників фізичних осіб та необхідність підвищення максимального розміру страхового відшкодування в напрямі дотримання вимог вступу до ЄС.

Запропоновано перспективні напрями реформування системи гарантування вкладів в Україні з позицій безпеки на основі дотримання принципів формування ефективних систем страхування депозитів, визначених Базельським комітетом з питань банківського нагляду та уточнених Міжнародною асоціацією страхування депозитів (IADI).

Ключові слова: вклад (депозит), система страхування депозитів, фінансова безпека, фінансові ресурси, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО), рівень покриття депозитів.

Формул: 0; рис.: 1; табл.: 2; бібл.: 10.

Kopylyuk O.

*Doctor of Economics, Professor,
Chair of Department of Financial and Economic Security and Banking Business,
Lviv University of Trade and Economics, Ukraine;
e-mail: kopylyuk@ukr.net; ORCID ID: 0000-0002-0977-1309.*

Muzychka O.

*Ph. D. in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of Department of Financial and Economic Security
and Banking Business,
Lviv University of Trade and Economics, Ukraine;
e-mail: olexmu@gmail.com; ORCID ID: 0000-0003-2625-5741.*

Tymchyshyn Yu.

*Ph. D. in Economics, Doctoral student,
SI «Institute of Regional Research named after M. I. Dolishniy
of the NAS of Ukraine», Ukraine;
e-mail: juliatymchyshyn@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-2285-677X*

SECURITY-BASED APPROACH TO DEPOSIT INSURANCE SYSTEM: DOMESTIC AND WORLD EXPERIENCE

Abstract. The main principles of functioning of the deposit insurance system in world practice, its preconditions, defining characteristics, place and role in providing financial security of the country are considered in the article. The basic principles of effective deposit insurance systems, which correspond to the international experience and cover such basic elements as: 1) functioning of formalized with limited coverage of deposit insurance systems; 2) a set of institutions that ensure the effective functioning of deposit insurance systems; 3) deposit insurance system as a link in ensuring the financial security of the country, supported by prudential regulation, supervision and control.

The quantitative parameters of deposit insurance in EU countries are analyzed and a single approach to determining the level of financial resources for the deposit insurance system of 0.80% of the volume of insured deposits is established, and its minimum value may be at least 0.50% in individual countries in agreement with EU. The problems of formation and use of financial resources in the domestic deposit guarantee system are outlined. It is substantiated that not only the mechanism of formation of financial resources, but also the level of their use, the amount of insurance coverage and compensation is an important element of the functioning of deposit guarantee systems.

It is noted that the deposit insurance system in Ukraine requires reform in the direction of ensuring financial stability and approximation to European practices. Deposit insurance in domestic practice exists indirectly and is based on reservations, depending on the deposit base of banking institutions and the currency of the deposit.

The main threats and dangers of the financial security of Ukraine in the area of deposit guarantee were identified, in particular, the insufficiency of the amounts of possible reimbursement at the expense of FGIF funds to the total amount of deposits, the reduction of the total number of depositors of individuals and the need to increase the maximum amount of insurance indemnity towards compliance with the requirements of EU accession.

Proposed directions for reforming the deposit guarantee system in Ukraine from security positions are proposed based on adherence to the principles of effective deposit insurance systems defined by the Basel Committee on Banking Supervision and specified by the International Association of Deposit Insurance (IADI).

Keywords: deposit, deposit insurance system, financial security, financial resources, deposit guarantee fund, deposit coverage level.

JEL Classification G21, G22

Formulas: 0; fig.: 1; tabl.: 2; bibl.: 10.

Копылюк О. И.

доктор экономических наук, профессор,
заведующая кафедрой финансово-экономической безопасности
и банковского бизнеса,
Львовский торгово-экономический университет, Украина;
e-mail: korylyuk@ukr.net; ORCID ID: 0000-0002-0977-1309.

Музыка А. М.

кандидат экономических наук, доцент,
доцент кафедры финансово-экономической безопасности
и банковского бизнеса,
Львовский торгово-экономический университет, Украина;
e-mail: olexmi@gmail.com; ORCID ID: 0000-0003-2625-5741.

Тимчишин Ю. В.

кандидат экономических наук, докторант,
ГУ «Институт региональных исследований имени М. И. Долишнего
НАН Украины, Львов, Украина;
e-mail: juliatymchyshyn@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-2285-677X.

БЕЗОПАСНООРИЕНТИРОВАННЫЙ ПОДХОД К ФОРМИРОВАНИЮ СИСТЕМЫ СТРАХОВАНИЯ ДЕПОЗИТОВ: ОТЕЧЕСТВЕННЫЙ И ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ

Аннотация. Рассмотрены основные принципы функционирования системы страхования депозитов в мировой практике, ее предпосылки, определяющие характеристики, место и роль в обеспечении финансовой безопасности. Проанализированы количественные параметры страхования депозитов в странах ЕС и определены проблемные аспекты формирования и использования финансовых ресурсов в отечественной системе гарантирования вкладов. Выявлены основные угрозы и опасности финансовой безопасности Украины в сфере гарантирования депозитов и предложены перспективные направления ее реформирования на основании мирового опыта.

Ключевые слова: вклад (депозит), система страхования депозитов, финансовая безопасность, финансовые ресурсы, Фонд гарантирования вкладов физических лиц (ФГВФЛ), уровень покрытия депозитов.

Формул: 0; рис.: 1; табл.: 2; библиограф.: 10.

Вступ. Сучасний етап розвитку банків України характеризується поступовим відновленням довіри до них, що проявляється у зростанні кількості депозитних вкладень у національній та іноземній валютах при суттєвому зменшенні кількості установ. Важливою складовою формування системи безпеки вкладень залишається Фонд гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО), діяльність якого скерована не лише на відшкодування депозитів у разі настання ситуації їх недоступності, але й на роботу з нежиттєздатними та проблемними установами. В умовах сьогодення відбулася процедура ліквідації більшості проблемних банків і станом на 01.01.2019 банківська система налічувала 77 установ [1]. Масштабність кризових явищ підтверджує динаміка виведення банків з ринку. Якщо за період 1998—2013 рр. (15 років) з ринку було виведено 34 неплатоспроможні банки і вкладники отримали від ФГВФО 5,8 млрд грн, то за 2014—2015 рр. уже було ліквідовано 63 банки і виплачено вкладникам 54 млрд грн [2]. Сума коштів, що виплачені вкладникам неплатоспроможних банків, зростає з 65,9 млрд грн до 88,9 млрд грн за 2016—2018 рр. [3]. В умовах запровадження у країнах Євросоюзу єдиних підходів до формування системи страхування

депозитів на безпекоорієнтованих засадах актуальності набувають питання формування і використання фінансових ресурсів ФГВФО та його здатності забезпечувати депозитну й фінансову безпеку в Україні.

Аналіз досліджень та постановка завдання. Значну увагу дослідженню основ гарантування і страхування вкладів приділили такі вітчизняні та зарубіжні учені, як: І. Барановський, Т. Болгар, Г. Карчева, В. Коваленко, В. Міщенко, Л. Шевчик, А. Деміргук-Кунт, Е. Кан, Л. Лаувен, Р. Мертон, Д. Даймонд та ін. Проте залишаються недостатньо розкритими питання, пов'язані із формуванням і використанням фінансових ресурсів систем страхування депозитів у країнах ЄС та Україні з позицій забезпечення фінансової безпеки, впровадження Європейських уніфікованих правил, принципів та механізмів фінансування і обґрунтування рекомендацій щодо подальшого реформування вітчизняної системи гарантування вкладів.

Метою статті є дослідження європейського досвіду функціонування систем страхування депозитів на безпекоорієнтованих засадах та розробка рекомендацій щодо вдосконалення системи гарантування вкладів в Україні.

Результати дослідження. Згідно Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» в Україні створена інституція на яку покладено особливі функції у сфері гарантування безпеки депозитів, можливого розміру відшкодування у разі недоступності вкладів та у роботі із проблемними банками, їх виведення з ринку. ФГВФО є установою, що виконує спеціальні функції у сфері гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку і ліквідації банків [4].

Такі повноваження Фонду відповідають окремим європейським тенденціям розвитку системи страхування вкладів, які регламентовані Міжнародною асоціацією страхування депозитів (IADI) [5]. Слід зазначити, що міжнародні рекомендації регламентують триаду концептуальних положень щодо функціонування ефективних систем страхування депозитів:

- 1) функціонування формалізованих з обмеженим покриттям систем страхування депозитів;
- 2) сукупність інституцій, які забезпечують ефективне функціонування систем страхування депозитів;
- 3) система страхування вкладів як ланка у забезпеченні фінансової безпеки країни, підкріплена пруденційним регулюванням, наглядом і контролем.

Новітній підхід до функціонування ефективних систем страхування депозитів викладено IADI з формулюванням основних принципів й чіткою регламентацією суті понять «страхування депозитів», «система страхування депозитів» та «фінансова безпека». Зокрема, страхування депозитів визначається як система, створена для захисту вкладників від втрати своїх застрахованих депозитів у випадку, якщо банк не зможе виконати свої зобов'язання перед вкладниками. Система страхування вкладу стосується страховика депозитів та його взаємозв'язків із учасниками фінансової безпеки, які здійснюють функції страхування депозитів. Фінансова безпека трактується як забезпечення безпечного функціонування низки складових: пруденційного регулювання і нагляду, кредитора останньої інстанції та систем страхування депозитів на відповідній законодавчій та нормативній базі [6].

Розвиток системи безпеки страхування депозитів відповідно Європейських стандартів представлено на *рис.* Отже, система страхування депозитів залишається визначальною складовою, що забезпечує реалізацію цілей фінансової безпеки країни, ґрунтується на ключових принципах та визначальних характеристиках, які найбільш повно відображають механізм формування і використання фінансових ресурсів, рівень покриття та гарантовану суму відшкодування.

Рис. Основні засади функціонування системи страхування депозитів на основі світового досвіду
Примітка.. Авторська розробка.

Визначаючи місце системи страхування депозитів у забезпеченні фінансової безпеки держави дуже важливо окреслити принципи як обмежувальні чинники її функціонування. Основні 18 принципів формування ефективних систем страхування депозитів визначені Базельським комітетом з питань банківського нагляду та уточнені Міжнародною асоціацією страхування депозитів (IADI), яка виокремила ключових 16, а саме: принцип 1 — завдання публічної політики; принцип 2 — мандат і повноваження; принцип 3 — управління; принцип 4 — відносини з іншими учасниками системи фінансової безпеки; принцип 5 —

транскордонні питання; принцип 6 — роль страхування депозитів в непередбачуваних умовах і антикризовому управлінні; принцип 7 — членство; принцип 8 — страхове відшкодування (покриття); принцип 9 — джерела формування і використання коштів; принцип 10 — інформування громадськості; принцип 11 — законодавчо визначений захист; принцип 12 — робота з особами, винними в банкрутстві банку; принцип 13 — своєчасне виявлення і раннє реагування; принцип 14 — регулювання процедур неплатоспроможності та банкрутства; принцип 15 — процедура відшкодування вкладникам; принцип 16 — відшкодування [5].

В умовах сьогодення відсутні єдині підходи, цілі та механізми функціонування систем страхування депозитів. Окремі країни мають декілька функціонуючих схем страхування вкладів для різних типів фінансових установ. Вони можуть мати державний або приватний статус, охоплювати специфічні, операційні й загальні цілі, базуватись на різноманітних методах обчислення суми внесків до національних систем страхування депозитів.

Слід зазначити, що мандат страховика депозитів згідно підходу IADI — це чітко регламентована сукупність офіційних інструкцій, що визначають його функції та обов'язки [5]. Варто констатувати, що не існує єдиного мандата або їх набору, універсальних для всіх страховиків депозитів. При визначенні мандату страхувальнику депозитів слід враховувати специфіку національного законодавства та юридичні аспекти. З урахуванням цього мандати диференціюються в залежності від широти повноважень та охоплюють попереджувальні заходи, відшкодування втрат і збитків, мінімізацію ризиків й поділяють на чотири види:

1) «мандат на відшкодування» — страховик депозитів несе відповідальність лише за відшкодування застрахованих депозитів;

2) «мандат на відшкодування плюс» — страховик депозитів має додаткові зобов'язання та функції у вирішенні окремих питань (наприклад, фінансова підтримка);

3) «мандат мінімізатора збитків» — страховик депозитів бере активну участь у виборі альтернативних стратегій зменшення витрат;

4) «мандат мінімізатора ризику» — страховик здійснює всебічні функції із мінімізації ризику, включаючи його оцінку та управління, а також відповідні повноваження на стадії раннього втручання й вирішення проблемних питань, а в окремих випадках несе відповідальність за належну наглядову діяльність [5].

В рамках забезпечення безпеки страхування вкладів доцільно виокремити загальні, операційні та специфічні (особливі) підходи до функціонування систем страхування депозитів. Такі підходи розмежовуються залежно від існуючих ризиків та систем формування й використання фінансових ресурсів (*табл. 1*).

Таблиця 1

Підходи до формування та використання ресурсів систем страхування депозитів згідно з європейськими вимогами

Операційні	Специфічні	Загальні
Авансовий платіж (ex-ante) в рамках системи страхування депозитів є внеском, що відображає існуючі параметри ризиків	Інституції та суб'єкти, які формують обсяг відшкодування визначають його розмір на основі оцінки ризиків	Уникнення й мінімізація морального ризику
Загальні засади та критерії обґрунтування розміру внесків і платежів базуються на ризик-орієнтованому підході	Методи та критерії є послідовними та порівняльними в усіх країнах — членах ЄС	Уніфікація правил та інформаційного забезпечення у країнах — членах ЄС

Примітка. Систематизовано за [5; 7, с. 150].

Одним із найважливіших аспектів, пов'язаних із формуванням фінансового забезпечення системи страхування депозитів є вибір відповідних механізмів, які можуть охоплювати авансове (ex-ante), постфактум (ex-post) і гібридне фінансування та мають такі характеристики:

- авансовий (ex-ante) — нагромадження і забезпечення достатнього обсягу коштів в рамках фонду для покриття страхових зобов'язань за депозитами і пов'язаних з цим витрат у разі виникнення непередбачуваних ситуацій;
- постфактум (ex-post) — фінансування за рахунок коштів, акумульованих банками-членами на виплати необхідних страхових зобов'язань у разі ліквідації банків;
- гібридний — поєднання ex-ante і ex-post [7, с. 146].

В Україні механізм фінансування системи гарантування вкладів побудований на основі авансового платежу (ex-ante), тобто внесках, які регулярно сплачуються та мають антициклічні властивості. Такими основними джерелами формування ресурсів ФГВФО в умовах сьогодення є: 1) початкові збори з учасників; 2) регулярні збори з учасників; 3) спеціальний збір; 4) доходи, одержані від інвестування коштів Фонду в державні цінні папери України та кошти, залучені шляхом розміщення облігацій та/або видачі векселів; 5) доходи, одержані у вигляді процентів за залишками коштів на рахунках Фонду, відкритих в Національному банку України; 6) кредити, залучені від Національного банку України; 7) неустойка (штрафи, пеня); 8) кошти, що були внесені Національним банком України в розмірі 20 мільйонів гривень на день створення Фонду; 9) кошти з Державного бюджету України (у тому числі облігації внутрішньої державної позики); 10) доходи від цільової позики, наданої банку для оплати витрат, пов'язаних із здійсненням діяльності; 11) благодійні внески, гранти, технічна допомога у грошовій або не грошовій формі, у тому числі від іноземних осіб; 12) кредити, залучені від небанківських фінансових установ та іноземних кредиторів; 13) кошти, отримані від виконання заходів, передбачених планом врегулювання, зокрема від продажу неплатоспроможного або перехідного банку чи ліквідації установи; 14) доходи, отримані від надання позики на умовах субординованого боргу приймаючому банку; 15) гарантійні внески, перераховані учасниками відкритого конкурсу; 16) кошти, одержані від управління майном Фонду [3].

Важливим елементом функціонування систем гарантування депозитів є не лише механізм формування фінансових ресурсів, але і рівень їх використання, розмір страхового покриття та відшкодування. Як правило системи страхування депозитів забезпечують відшкодування гарантованої суми залежно від розміру вкладу відповідно до встановленої законом норми покриття. Згідно законодавства в країнах ЄС покриття — це межа відшкодування у місцевій валюті. Воно може мати чітко визначене кількісне значення або необмежений розмір у разі повного гарантування застрахованих депозитів [8].

За нашими дослідженнями, поточний цільовий рівень для системи страхування депозитів у країнах Євросоюзу є диференційованим при дотриманні єдиних стандартів щодо гарантованої суми захисту і відшкодування (табл. 2). Слід зазначити, що чітко регламентований єдиний підхід до визначення рівня фінансових ресурсів для системи страхування вкладів у розмірі 0,80% від обсягу застрахованих депозитів, а мінімальне його значення може становити не менше 0,50% в окремих країнах (наприклад, Франція), за узгодженням з ЄС. Рівень покриття депозитів — це співвідношення наявних фінансових ресурсів фонду страхування депозитів до обсягу застрахованих депозитів.

Основні параметри системи страхування депозитів у країнах ЄС
у 2017—2018 рр.

Країна	Попередня модель фінансування	Обсяг застрахованих депозитів, тис. євро		Найвні фінансові ресурси фондів, тис. євро		Рівень покриття депозитів, %		Поточний цільовий рівень для системи страхування вкладів, %
		31.12.2017р.	31.12.2018р.	31.12.2017р.	31.12.2018р.	31.12.2017р.	31.12.2018р.	
Австрія	Ex post	212931000	218732610	471000	664290	0,22	0,30	0,80
Бельгія	Ex ante	287278457	292885655	3356373	3657912	1,17	1,25	0,80
Болгарія	Ex ante	27094530	28979130	259592	342010	0,96	1,18	1,00
Кіпр	Ex ante	26207000	26013000	88300	65800	0,34	0,25	0,80
Чехія	Ex ante	88797259	95505050	1185980	1231690	1,34	1,29	0,80
Німеччина	Ex ante	1742665080	1815340300	6888790	8204840	0,40	0,45	0,80
Данія	Ex ante	97562224	90884180	1184166	1165080	1,21	1,28	0,80
Естонія	Ex ante	8457966	9360790	223120	221420	2,64	2,37	2,50
Греція	Ex ante	98831800	104328000	1430300	1491100	1,45	1,43	1,39
Іспанія	Ex ante	707092900	726293290	1881000	2038000	0,27	0,28	0,80
Фінляндія	Ex ante	51105530	129374640	1073180	1146040	2,10	0,89	0,80
Франція	Ex ante	1113415000	1168162000	3649500	4050400	0,33	0,35	0,50
Хорватія	Ex ante	24921909	25883840	624194	745230	2,50	2,88	2,50
Угорщина	Ex ante	29828653	32588270	104643	65490	0,35	0,20	0,80
Ірландія	Інша	98968000	106120000	154000	316000	0,16	0,30	0,80
Ісландія	Ex ante	10565912	10690730	260168	279420	2,46	2,61	не визначено
Італія	Ex post	685886460	698986830	1114890	1668790	0,16	0,24	0,80
Ліхтенштейн	Інша	4860158	4763684	0	0	0,00	0,00	0,80
Литва	Ex ante	13036840	14462410	55070	62270	0,42	0,43	0,80
Люксембург	Ex post	30398100	31747770	154000	75727	0,51	0,24	1,60
Латвія	Ex ante	8435000	8467640	154000	181430	1,83	2,14	0,80
Мальта	Ex ante	11046313	12018158	111185	116381	1,01	0,97	1,30
Нідерланди	Ex post	485442000	498811398	915000	1397900	0,19	0,28	0,80
Норвегія	Ex ante	129598824	129555000	3524991	3564720	2,72	2,75	0,80
Польща	Інша	174903646	185340965	2954030	3295751	1,69	1,78	2,60
Португалія	Ex ante	140462071	143962000	1808167	1805000	1,29	1,25	2,54
Румунія	Ex ante	37065940	40628820	1174738	1224390	3,17	3,01	3,43
Швеція	Ex ante	231567078	158754340	4072005	4074870	1,76	2,57	0,80
Словенія	Ex post	17898094	18924950	32961	52460	0,18	0,28	0,80
Словаччина	Ex ante	32391897	32391890	205387	205390	0,63	0,63	0,80
Велика Британія	Інша Ex post	1291959244	1335989916	8342820	9505724	0,65	0,71	0,80

Примітка. Складено за [9].

На основі проведених розрахунків в частині достатності рівня покриття депозитів у країнах ЄС у 2017—2018 рр. можна констатувати, що:

1) фактичний рівень покриття депозитів перевищував його задеклароване поточне значення для систем страхування вкладів у таких країнах як: Бельгія, Чехія, Данія, Естонія, Фінляндія, Латвія, Норвегія, Португалія, Швеція;

2) фактичний рівень покриття депозитів дорівнював або наближався до задекларованого поточного його значення для систем страхування вкладів у таких країнах як: Греція, Хорватія, Мальта, Румунія;

3) фактичний рівень покриття депозитів був суттєво нижчим від задекларованого поточного його значення для систем страхування вкладів в Австрії, Болгарії, Кіпрі, Німеччині, Іспанії, Франції, Угорщині, Ірландії, Італії, Ліхтенштейні, Литві, Люксембурзі, Нідерландах, Польщі, Словенії, Словаччині, Великій Британії.

Отже, у країнах ЄС чітко гармонізовані та уніфіковані підходи до визначення рівня покриття вкладів, ліміту відшкодування (100 тис. євро на 1 вкладника на 1 банк), типів депозитів, періоду компенсації (7 робочих днів у разі банкрутства банку) та принципів функціонування й механізмів формування ресурсів. Згідно Директиви ЄС 2014/49/ЄС європейська система страхування вкладів забезпечує єдині підходи до гарантування, принципи функціонування та механізми фінансування за рахунок регулярних відрахувань банків-учасників, розмір яких залежить від ризиків конкретної установи [10].

Варто констатувати, що згідно вимог ЄС усі кредитні установи повинні брати участь у системі страхування депозитів, а переважаючим механізмом фінансування є *ex-ante* з базуванням на диференційованих підходах до розрахунку суми внесків залежно від рівня ризику. Європейський банківський орган (ЕБА) 2015 року запропонував формулу, яка застосовується в ЄС для розрахунку суми внесків до фондів страхування. Річний внесок від установи (Ci) є добутком ставки внеску (CR, однакова для всіх установ на певний рік), загальної ваги ризику для установи (ARWi), суми депозитів, на які поширюється гарантія (CDi) та коригуючого коефіцієнта (μ , ідентичного для всіх установ на певний рік) [9].

Система гарантування вкладів в Україні вимагає реформування в напрямі забезпечення фінансової стабільності й наближення до європейських практик. Страхування депозитів у вітчизняній практиці існує в непрямому вигляді і базується на резервуванні в залежності від депозитної бази банківських установ та валюти вкладу. За нашими розрахунками, чисельність вкладників у банках України за 2012—2018 рр. зменшилась на 3751,9 тис. осіб, або на 8,5%, і досягла 40677 тис. осіб. Найбільш інтенсивне скорочення вкладників спостерігалось впродовж 2014—2016 рр. у період очищення банківської системи та виведення банківських установ з ринку. Темпи падіння кількості вкладників у банках України впродовж 2014 року становили 1,9%, 2015 р. — 3,9%, 2016 р. — 8,1%, 2017 р. — 5,2%, 2018 р. — 3,4%. Загальна сума депозитів фізичних осіб за 2012—2018 рр. зросла на 129 857 млн грн, або на 42,1 %, і сягнула 438 353 млн грн. За той період скорочення суми вкладів і ознаки банківської паніки спостерігались у 2014—2015 роках, де темпи падіння загальної суми вкладів становили на 01.01.2015 — 5,1%, на 01.01.2016 — 5,2%. Середній розмір вкладу в Україні залишався незначним і становив 7619 грн на 01.01.2013 та досягнув 10776 грн на 01.01.2019, тобто впродовж п'яти років зріс лише на 3157 грн [3].

Динаміка основних фінансово-економічних показників дозволяє зробити висновки про існування загроз і небезпек у системі гарантування вкладів фізичних осіб України, таких як недостатність суми можливого відшкодування за рахунок коштів ФГВФО до загальної суми вкладів, скорочення загальної кількості вкладників фізичних осіб та недостатній розмір страхового відшкодування, який в даний час становить лише 200 000 грн.

Основними напрямками реформування системи гарантування вкладів в Україні з позицій безпеки та врахування світового досвіду вважаємо такі: 1) включення Державного Ощадного банку України в систему гарантування вкладів шляхом внесення відповідних змін до чинного законодавства; 2) вдосконалення підходів до формування фінансових ресурсів ФГВФО на основі ризик-орієнтованого підходу конкретних банківських установ; 3) обґрунтування гарантованих сум відшкодування на депозити юридичних осіб; 4) поширення страхового відшкодування на вклади у банківських металах та депозитні (ощадні) сертифікати; 5) підвищення мінімальної суми відшкодування з 200 тис. грн. до розміру, який відповідає вимогам вступу країни до ЄС (20 тис. євро); 6) вдосконалення механізмів роботи з неплатоспроможними банками та їх активами.

Висновки. Система гарантування вкладів в Україні повинна базуватись на ризик-орієнтованих підходах, захищати інтереси вкладників, забезпечувати фінансову безпеку країни та враховувати європейські норми і вимоги до страхування.

Європейська система страхування вкладів виробила уніфіковані підходи, принципи функціонування та фінансування з базуванням на авансових, фактичних та гібридних

механізмах на ризик-орієнтованих засадах для банків-членів системи та фінансових інституцій.

Дослідження процесу формування і використання фінансових ресурсів ФГВФО у неокризий період на безпекоорієнтованих засадах дозволило констатувати невідповідність вітчизняної системи страхування передовому європейському досвіду в частині механізму фінансування, розміру і типу покриття, роботи з неплатоспроможними й нежиттєздатними установами, відсутністю дієвих механізмів реорганізації та реструктуризації.

Вдосконалення системи гарантування вкладів в Україні з врахуванням європейського досвіду необхідно здійснювати з позицій уніфікованого, ризик-орієнтованого підходу з поступовим підвищенням гарантованої суми відшкодування до 100 тис. євро та впровадження принципів, засад та механізмів гарантування вкладів відповідно з вимогами вступу до ЄС.

Подальші дослідження повинні охоплювати розробку методики визначення диференційованих внесків для банків — учасників системи гарантування з урахуванням ризиків їхньої операційної, інвестиційної та фінансової діяльності.

Література

1. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс] / Національний банк України. — Режим доступу : https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442.
2. Рейтинг самых надежных банков Украины 2018 [Электронный ресурс] / Фориншурер. — Режим доступа : <https://forinsurer.com/rating-banks>.
3. Офіційний сайт Фонду гарантування вкладів фізичних осіб [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.fg.gov.ua>.
4. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб : Закон України від 23.02.2012 № 4452-VI [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Законодавство України. — Режим доступу : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4452_17.
5. International Association of Deposit Insurers (IADI) [Electronic resource]. — Available at : <http://www.iadi.org/en>.
6. A Handbook for the Assessment of Compliance with the Core Principles for Effective Deposit Insurance Systems [Electronic resource]. — Available at : http://www.iadi.org/en/assets/File/Core%20Principles/IADI_CP_Assessment_Handbook_FINAL_14May2016.pdf.
7. Szewczyk Ł. The funding model of deposit guarantee schemes in EU Lessons from the crisis [Elektronik resource] / Ł. Szewczyk // *Ekonomiczne Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*. — 2015. — № 238. — P. 145—152. — Available at : <https://www.ue.katowice.pl/fileadmin/user.../12.pdf>.
8. Demirgüç-Kunt A. Deposit Insurance Database [Elektronik resource] / A. Demirgüç-Kunt, E. Kane, L. Laeven // *IMF Working Paper*. — 2014. — July. — № 14 / 118. — Available at : <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2016/12/31/Deposit-Insurance-Database-41710>.
9. The European Banking Authority (EBA) [Elektronik resource]. — Available at : <https://www.eba.europa.eu/regulation-and-policy/recovery-and-resolution/deposit-guarantee-schemes-data>.
10. Directive 2014/49/EU of the European Parliament and of the Council of 16 April 2014 on deposit guarantee schemes [Elektronik resource]. — Available at : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32014L0049>.

Стаття рекомендована до друку 04.10.2019

© Копілюк О. І., Музичка О. М., Тимчишин Ю. В.

References

1. Natsionalnyi bank Ukrainy. (n. d.). *Osnovni pokaznyky diialnosti bankiv Ukrainy [Main indicators of activity of banks of Ukraine]*. Retrieved from https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442 [in Ukrainian].
2. Rejting samykh nadezhnykh bankov Ukrainy 2018 [Rating of the most reliable banks in Ukraine 2018]. (2019). *Forinshurer*. Retrieved from <https://forinsurer.com/rating-banks> [in Ukrainian].
3. Fond harantuvannia vkladiv fizychnykh osib. (n. d.). *www.fg.gov.ua*. Retrieved from <http://www.fg.gov.ua> [in Ukrainian].
4. Verkhovna Rada Ukrainy. (2012). Pro systemu harantuvannia vkladiv fizychnykh osib: Zakon Ukrainy vid 23.02.2012 № 4452-VI [On the System of Guaranteeing Natural Person Deposits: Law of Ukraine of February 23, 2012 № 4452-VI. *Zakonodavstvo Ukrainy — Legislation of Ukraine*. Retrieved from http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4452_17 [in Ukrainian].
5. International Association of Deposit Insurers (IADI). (n. d.). Retrieved from <http://www.iadi.org/en>.
6. A Handbook for the Assessment of Compliance with the Core Principles for Effective Deposit Insurance Systems. (n. d.). *www.iadi.org*. Retrieved from http://www.iadi.org/en/assets/File/Core%20Principles/IADI_CP_Assessment_Handbook_FINAL_14May2016.pdf.
7. Szewczyk, Ł. (2015). The funding model of deposit guarantee schemes in EU Lessons from the crisis. *Ekonomiczne Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*, 238, 145—152. Retrieved from <https://www.ue.katowice.pl/fileadmin/user.../12.pdf>.
8. Demirgüç-Kunt, A., Kane, E., & Laeven, L. (2014, July). Deposit Insurance Database. *IMF Working Paper*, 14, 118. Retrieved from <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2016/12/31/Deposit-Insurance-Database-41710>.
9. The European Banking Authority (EBA). (n. d.). *www.eba.europa.eu*. Retrieved from <https://www.eba.europa.eu/regulation-and-policy/recovery-and-resolution/deposit-guarantee-schemes-data>.
10. Directive 2014/49/EU of the European Parliament and of the Council of 16 April 2014 on deposit guarantee schemes. (2014). *eur-lex.europa.eu*. Retrieved from <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32014L0049>.

The article is recommended for printing 04.10.2019

© Копілюк О., Музичка О., Тимчишин Ю.